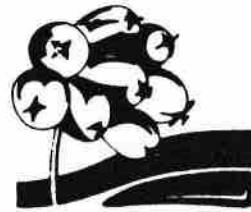

De Rosdoek

nr 35

---

heemkundige studiekring
De Acht Zaligheden

heemkundige studiekring
de acht zaligheden

HEEMKUNDEVERENIGING 'DE HOOGЕ DORPEN'
VESSEM WINTELRE KNEGSEL

D E R O S D O E K

Aflevering 35

Maart 1985

Redactieadres: Th. van de Aalst, Ganzestraat 17,
5527 CA Hapert, tel. 04977-1671.

Administratie: C.H.M. Witmer, Nijverheidslaan 16
5506 EE Veldhoven.

VAN DE BESTUURSTAFEL.....

Graag kijk ik nog even terug op onze op 31 januari jl. gehouden jaarvergadering. Het was erg geanimeerd.

Naast de vergadering zelf was er de vertoning van de film "Wie zaait zal oogsten" van Els Hellings-Mollen en Hans van de Griendt uit Nuenen. Deze film, gemaakt onder de rook van Eindhoven, gaf ons weer eens een duidelijk beeld van het boerenbedrijf uit de tijd rond de eeuwwisseling. De bij de film gesproken tekst verduidelijkte datgene wat werd vertoond, hetgeen voor met name de jongeren bijzonder verhelderend werkt.

Tussen de beide delen in had de presentatie plaats van onze "eigen" uitgave "Langs 's Heren wegen". Ongetwijfeld hebt U hierover in de pers gelezen. De oud-voorzitter van de Stichting Brabants Heem, H. Beex, besteedt er in het Bisdomblad van 22 februari jl. uitvoerig aandacht aan. Het boekje "loopt" geweldig en is op dit moment nagenoeg uitverkocht. Zowel de leden van de studiegroep -onder leiding van de heer L. v.d. Borne uit Hoogeloon- alsook de Rabo-banken uit het kringgebied die deze uitgabe financieel mede mogelijk maakten, wil ik nogmaals hartelijk danken voor hun inzet en medewerking.

De fototentoonstelling met als thema "De Kempen vroeger en nu" zal van 10 mei tot 15 juni a.s. zijn ingericht in de ruimten van het heemkundig museum, De Acht Zaligheden te Eersel. De mogelijkheden om deze expositie in nog ander plaatsen van ons kringgebied te houden, worden onderzocht. U ontvangt van een en ander tijdig nog nadere informatie.

Uit het programma voor de komende tijd, dat U elders in dit nummer aantreft, wil ik nog even wijzen op het "tegen"bezoek dat onze kring op zondag, 23 juni a.s. brengt aan de buurkring Lommel. Voor deze trip gaven zich inmiddels reeds ongeveer 50 leden op.

Redactieteam:

Th. van der Aalst, Ganzestraat 17, Hapert.
H. Backbier, Heike 6, Vesseem.
J. v.d. Biggelaar, Kerkstraat 13, Wintelre.
Mevrouw Th. Cools-van Son, Antwerpsebaan 9, Knegsel.
H. Huijbers, Weverstraat 10, Steensel.
A. Kockx, De Pottenbakker 44, Veldhoven.

De volgende Rosdoek verschijnt in juni 1985.

Copy wordt ingewacht tot uiterlijk 1 mei 1985 op het adres van de redactie.

Daar de kring Lommel heeft verzocht om een zeer tijdige opgave van deelnemers/sters verzoek ik U, indien U belangstelling hebt voor deze heemkundig interessante gemeente, om U omgaand te melden bij mej. A. Rijken, Wolverstraat 6, 5525 AS Duizel.

Uw voorzitter,
Th.H. van de Ven.

Programma voor de komende maanden

Op zaterdag 27 april is er een fiets- of wandeltocht. Definitieve vorm en het doel van de tocht zijn nog niet bekend. Er wordt aan gewerkt.

Wel definitief is de excursie op maandag 13 mei naar kasteel Heeswijk. We worden daar om 20.00 uur verwacht voor een + 5 kwartier durende rondleiding.

Voor het bezoek aan kring Lommel op 23 juni hebben zich 45 leden in principe aangemeld. Er volgt nog een gelegenheid tot definitieve aanmelding.

Data om te onthouden zijn dus:

zaterdag 27 april

maandag 13 mei (avond)

zondag 23 juni

U ontvangt over al deze activiteiten nog nader bericht.

Ook voor het seizoen '85 - '86 worden al volop plannen gemaakt. Data zijn uiteraard nog niet te vermelden. Er wordt gedacht aan de volgende excursies:

- de gerestaureerde St. Jan in Den Bosch;
- Het Oude Slot (avond);
- Maastricht.

De lezingen die waarschijnlijk op het programma komen staan zijn:

- Van lijnzaad naar lijnwaad;
- Klederdrachten (met mogelijk een aansluitende excursie naar kleding- en/of textielmuseum);
- Het leven in de Meierij in vroeger eeuwen, door prof. dr. H. Jansen.

A. Rijken.

BRANDWEER

Vervolg 2

Hieruit blijkt ook dat de gemeente voor de door de hulpverlener gemaakte kosten, werd aangesproken. Ook de verzekeringsmaatschappij werd dikwijls om een bijdrage of premie gevraagd. Dit blijkt weer duidelijk uit de brief van burgemeester Verhoeven van Riethoven, aan de verzekeringsagent M. Panken, die de verzekeringsmij. "de Jong & Comp." te Amsterdam vertegenwoordigde. Riethoven had toen ook al een brandspuit en verleende hulp te Westerhoven. Deze brief luidt als volgt:

Ik geef mij de eer Uw Edele te melden, dat op den 28 januari des avonds ten tien uren in het naburig dorp Westerhoven is afgebrand, een huys toebehoorende aan S. Lamm aldaar, hetwelk evenals den inboedel geheel een prooy des vlammen is geworden; een en ander is in den Zutphense maatschappij tegen brandschade verzekerd. Hetzelve was slechts 5 ellen van het huys, toebehoorende aan M. Bosmans aldaar, hetwelk in de onderlinge brandwaarborgmaatschappij van Heere de Jong en Compagnie te Amsterdam geassureerd was, gelegen, en is zoo men althans veronderstelt en waarvan ik ooggetuigen ben geweest, doortoedoen der aan deze gemeente toebehorende brandspuit, welke van de zyde van het huys van Bosmans is werkzaam geweest, en de zoo gemelde huys onbeschadigt is gebleven, zodat ik de vryheid durf nemen van Uw Edele, by deze te verzoeken aan Heeren directeuren te willen voor-

stellen, een premie hoe gering dezelve ook zyn mogen, aan geabbyteerden (?) der spuit dezer gemeente toe te kennen. Tot staving van een en ander gaat eenen verklaring van de burgemeester van Westerhoven hierby".

Bij deze brand van het huis van S. Lamm was Andries Bekkers degene die alarm sloeg door de klok te luiden, waarvoor hem een premie van f 3,- werd uitbetaald. Het nieuwe huis van S. Lamm brandde in 1876 trouwens weer af.

In 1860 is er weer een flinke brand, en wel in de Aarperstraat. Ook dan komt Riethoven met haar spuit assisteren. Burgemeester J. Neutkens van Westerhoven maakt daar in zijn verslag als volgt melding van:

"Ik moet hoffelyk vermeld maken van den heer burgemeester der gemeente Riethoven, die aan het hoofd van een aantal zyner ingezetenen met de brandspuyt dier gemeente spoedig by het onhyl tegenwoordig was".

Toch ging er bij die brand nog al wat verloren.

- Huis van Hendrik Borger en Adriana v.d. Vijf-eijk. Schade aan huis en inboedel f 600,-. Verzekerd voor f 600,-.
- Huis van Cornelis Driessen en Wilhelmina Kwinten. Schade aan huis f 250,-, aan inboedel f 260,-, en niet verzekerd.
- Huis van de weduwe Jan v.d. Heijden. Schade aan huis f 250,-, aan inboedel f 170,-. Huis verzekerd voor f 200,-.
- Weduwe Jan Engelen, inwonende bij de weduwe Jan van de Heijden. Schade aan inboedel f 80,- en niet verzekerd.

Op 21 juni 1868 is er weer een flinke brand. Dan brandt het huis annex stal en schuur af, eigendom van het Rooms-katholiek kerkbestuur en bewoond door de gepensioneerde oud-pastoor van Riethoven, de weledele heer J.G. Verhofstaat, toen 69 jaar oud. Ook bij deze brand kwam de spuit van Riethoven ter assistentie. De brandweer heeft hier schijnbaar wel het een en

ander kunnen redden, want de assurantiemaatschappij stelde f 10,- premie beschikbaar. De burgemeester vroeg aan de raad wat hij met deze premie moest doen, waarop de raad besloot hiervan f 2,- te geven aan de gemeente Riethoven, voor de bewezen diensten met de brandspuit, en van het overige een ton bier te kopen voor de ingezetenen, die hun diensten bij de brand hadden bewezen. Een ton bier van 160 liter, zgn. vers bier (het gewone lichte bier) kostte toen f 8,- bij de dommelsche brouwerij.

Deze brand is aanleiding om toch eens serieus te gaan praten over de aanschaf van een eigen brandspuit.

Waar je je een brandspuit kunt aanschaffen is niet moeilijk te achterhalen, want reeds in 1825 verscheen in prov.blad no. 66 een lijst, van alle binnen het rijk gevestigde brandspuitfabrikanten. In 1845 stond in het prov.blad no. 16 een nieuwe totale lijst van alle toen binnen het rijk gevestigde brandspuitmakers. Dit was een aangevulde lijst, maar tevens waren verval- len de fabrikanten, die door de afscheiding van België buiten het koninkrijk Nederland wa- ren gekomen, zoals die bijvoorbeeld in Luik en Verviers. Later zijn nog enige aanvullingen op deze lijst gekomen.

In de raadsvergadering van 18 juli 1868, dus binnen een maand na bovengenoemde brand be- noemt de raad burgemeester J. Neutkens en wet- houder C.A. Verhagen als commissieleden, om een onderzoek in te stellen naar de mogelijkhe- den tot aanschaf van een brandspuit, en het soort spuit dat hier nuttig en haalbaar zou zijn. Allereerst wordt er een brief geschreven aan de stad Amsterdam, omdat men bij gerucht vernomen had dat nu deze stad engelse stoom- brandspuiten had aangeschaft, en of zij moge- lijk wel een oudere spuit 2e hands wilden ver- kopen. De heer J.F. Bosekes, Generale Brand- meester der stad Amsterdam antwoordt, dat die informatie niet juist is aan burgemeester J. Neutkens, want dat ook de oudere brandspuiten

nog normaal in dienst blijven. Maar hij beveelt wel de koninklijke Brandspuitfabriek H. Belder & Co. te Amsterdam, Amstelgracht 2102, zeer gaarne aan als een solide fabriek met meer dan 40 jaar ervaring.

Met deze fabriek wordt dan ook contact opgenomen, en op 29 dec. 1868 legt de commissie aan de raad het voorstel voor, om van deze firma te kopen "een enkel persende brandspuit geplaatst op een wagen met 30 ellen (meters) slangen, 20 brandemmers met het verder behorende materieel voor f 380,-". De raad gaat hiermee accoord onder de volgende voorwaarden:

" 1e franco Westerhoven te leveren.
2e de gemeenteraad houdt voor, wanneer spuit en werking niet voldoet aan de door hen beschreven deugden, en aan de verwachting hunner niet beantwoord, dezelve voor rekening der gemeente franco Amsterdam terug te zenden".

Met hun brief van 31 december 1868 bevestigt de fa. H. Belder en Co. de ontvangst van de bestelling, sputtert daarbij wat tegen over de 2e conditie, maar heeft de meeste moeite met de 1e conditie, daar zij niet weten hoe het vervoer te regelen van Eindhoven naar Westerhoven.

Op 7 januari 1869 besluit de raad om accoord te gaan met levering franco Eindhoven, en zelf voor het vervoer van Eindhoven naar Westerhoven te zorgen, en daar de kosten hiervan zo-wat f 5,- belopen deze van de rekening af te trekken.

Dit wordt door de burgemeester per die zelfde datum bericht, en hij voegt daaraan toe dat, indien hij hierop geen antwoord krijgt hij aanneemt, dat men hiermede accoord gaat. Dat het een niet te dure aankoop is geweest blijkt uit een schrijven van de gemeente Berchem, die ook een brandspuit van de firma Belder hebben, en daar zeer tevreden over zijn, maar die voor de brandspuit met 30 ellen hennipslang en 25 hennip-brandemmers f 548,- hebben betaald.

Wordt vervolgd.

JAARVERSLAG 1984

Verslag van de activiteiten van de Heemkundige Studiekring "De Acht Zaligheden".

We sloten het jaar af met iets meer dan 200 leden, dat wil zeggen dat het ledental weer iets achteruit gegaan is sinds 1983. Dit deed echter weinig af van het enthousiasme van het aantal leden, dat deelnam aan onze activiteiten. Ook de opkomst was erg goed. De 12e januari hielden we onze jaarvergadering. Nadat Uw bestuur uitvoerig verslag had gedaan van activiteiten, financiën en plannen voor het komende jaar, nam "Ut Muziek" onze taak over om U nog een uurtje bezig te houden met hun teruggevonden oude liedjes.

Op 1 maart kwam hr. Lévas ons laten zien, hoe met luchtverkenning de eerste gegevens verstrekt kunnen worden aan archeologen, zodat hub veldwerk meer succesvol kan zijn. Gezien de grote belangstelling was dit een goed initiatief van de Hooge Dorpen en de Acht Zaligheden.

De 22e maart vertoonde hr. Janssen uit Sevenum zijn twee diaries, waarin naar voren komt hoe de Peel in de loop der jaren veranderd is door allerlei invloeden, waarbij de mensen uit die tijd steeds naar beste weten handelden, alhoewel hun ideeën vaak geheel afwijken van de onze.

Op 14 april konden belangstellenden o.l.v. hr. Kruisberg in Helenaveen zelf gaan kijken hoe het vroeger in de Peel toeging en hoe het er nu uitziet.

Onze eerste excursie ging dit jaar naar Tongeren en het kasteel Alde Biesen. Op 15 mei 's morgens vroeg vertrok de bus naar deze interessante plaatsen.

Op 24 juni konden de kringleden kennismaken met de objecten, waarmee de Studiegroep Kapellen en Wegkruisen zich het afgelopen jaar heeft beziggehouden. Tijdens een fietstocht toonde de groep enkele fraaie exemplaren. Na een vakantie, die velen van ons ver over

de grenzen bracht, liet hr. Bieze ons op 20 september duidelijk zien, hoe de Nederlandse grens zich manifesteert in de vorm van palen en hulppalen. De begeleidende verhalen maakten, dat ook voor de toeschouwers de palen niet alleen maar een nummer waren.

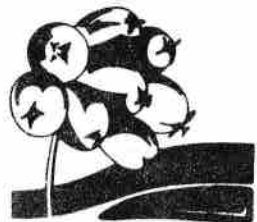
De tweede excursie dit jaar ging naar onze buren, de stad Turnhout. In de loop van de dag bezichtigden we de bijzonderheden van deze plaats. Zoals altijd gaven de Belgische gidsen ons een overvloed aan informatie.

Bas Aarts van de Stichting het Brabants Kasteel gaf op 20 november een uitstekende lezing over de ontstaansgeschiedenis van het kasteel. Na de pauze behandelde hij meer specifiek het kasteel in onze eigen omgeving.

Op 13 december sloten we de activiteiten van het jaar af met een lezing, waarin Rob Vereiken ons toonde, hoe midden in de stad, die dikwijls een steenwoestijn genoemd wordt, een geheel eigen flora en fauna leeft.

Kringleden, we kijken terug op een geslaagd jaar. Blijf komen in grote getale; breng ons maar in verlegenheid, omdat er geen stoelen genoeg zijn. U zult het meemaken, we vinden er wel iets op.

C. Witmer.

heemkundige studiekring de acht zaligheden

Nieuwe leden:

Hr. K. Westerhof, Eersel
Hr. J. Castelijns, Hapert
Hr. A. Mariën, Vessem
Hr. G. Alewijns, Eindhoven

BALANS PER 31-12-1984.

Activa.		Passiva.	
Kas	f. 20,05	Opdracht Drukkerij Kempisch	
Giro postrekening	445,41	Contact Heusel	f. 4.100,-
Giro renterekening	1.687,34	Drukkerij Sanders	260,-
Bank privé rekening	2.717,57		
Bank spaar-rekening	2.000,-		
Schrijfmachine	1,-		
Opbergmateriaal	350,-		
Boekenbezit	200,-		
6 ex. D.S.S.	45,-		
164 ex. Rosdoek 28	410,-	Terszogen	3.516,37
	<u>f. 7.876,37</u>		<u>f. 7.876,37</u>

FINANCIEEL OVERZICHT 1984

Inkomsten	Begroot	Werkelijk	Uitgaven	Begroot	Werkelijk
Contributies	f. 6.600,-	f. 6.000,-	Honoraria	f. 800,-	f. 800,-
Subsidies	700,-	529,75	Zaalmuur	400,-	709,35
Bijdrage excursies	1.400,-	734,-	Porti,-drukwerk-reiak.	3.500,-	2.843,46
Abb. Rosdoek	200,-	211,40	Excursies	1.400,-	726,05
Verkoop boeken	—,-	179,85	Afdracht Brab. Heem	2.200,-	2.343,50
Rente	350,-	262,88	Lidm. Representatie	500,-	524,70
Gift Rabobank	—,-	2.360,-	Studiegroepen	800,-	251,15
Saldo	650,-	—,-	Diverse onkosten	300,-	152,13
			Saldo	—,-	1.927,54
	<u>f. 9.900,-</u>	<u>f. 10.277,88</u>		<u>f. 9.900,-</u>	<u>f. 10.277,88</u>

Kasmiddelen per 1-1-1984	f. 4.942,83
Kasmiddelen per 31-12-1984	f. 6.870,37

BEGROTING VOOR 1986.

BATEN.		LASTEN.	
Contributies	f. 7.000,-	Honoraria	f. 1.200,-
Subsidies	500,-	Zaalmuur	750,-
Bijdrage excursies	800,-	Porti-drukwerk-reiakosten	3.000,-
Abb. Rosdoek	250,-	Excursies	1.000,-
Verkoop boeken	500,-	Afdracht Brabants Heem	2.350,-
Rente	200,-	Studiegroepen	800,-
		Lidm.-Representatie	600,-
Saldo	850,-	Diverse onkosten	400,-
	<u>f. 10.100,-</u>		<u>f. 10.100,-</u>

De opbouw van flora en fauna in stad en dorp
en op de kerkhoven in Midden-Brabant

Op donderdag 13 december 1984 fietste ik vol verwachting thuis weg voor de lezing van Rob Verrijken uit Tilburg over vogels in de stad en kerkhoven in Midden-Brabant. Twee onderwerpen die curieus overkomen bij mensen wanneer ze de inventariseerders bezig zien. Wie vertrouwt de persoon die 's morgens in alle, nog verlaten en stille, vroegte langs de achtertuinen sjouwt. Gecompleteerd met 'n kijker doet 't gluurderig aan. Zo ook degene, die letterlijk op kerkhoven ten gronde gaat endan kruipend tussen graven alles minitieus noteert en observeert.

Rob heeft zich enige jaren bezig gehouden met de vogelinventarisatie in Tilburg. Hij liet de vele biotopen zien die zich in de stad bevinden, waaronder parken, tuinen, bossages in bermen, fabrieksterreinen, opengevallen plekken t.g.v. sloop en droge en natte terreinen. Ieder biotoop had zijn bewoners en de veranderingen van de vogelbevolking werd d.m.v. kaartjes weergegeven. De kaartjes bevatten punten, die broedgevallen voorstelden en verschillen tussen jaren werden geprobeerd te verklaren. Dikwijls waren de oorzaken van menselijke oorsprong zoals b.v. veranderde bebouwing, het rooien of snoeien van bomen en 't opkomend groen in de nieuwe wijken. Ook liet hij zien dat vogels zich aanpassen en gebruikmaken van de door de mens geschapen mogelijkheden van nestgelegenheid. Wie zou gedacht hebben, dat 'n koolmees zou broeden in 'n luchtkoker voor bomen of in de rugholte van een Christusbeeld op 'n kerkhof. Hij liet afwisselend milieus, planten en dieren zien wat het geheel niet eentonig maakte. Ook voor een mogelijk vogelvriendelijk natuurbeheer probeerde hij gehoor te krijgen, maar in de discussie bleek, dat

een vogelvriendelijk beheer een kostbare zaak is, die niet iedere gemeente zich wil veroorloven.

Na de pauze kwamen in hoofdzaak de kerkhoven aan de beurt. Enige tientallen had hij er bezocht gedurende enige jaren. Kerkhoven hebben dikwijls een eigen sfeer en vooral rust. Het zijn akkers waar het hele jaar door gewerkt wordt, wat een variatie van de vegetatie ten goede komt. Zaden krijgen het hele jaar door de kans om te ontkiemen en het is eigenlijk jammer, dat er zoveel chemisch of met de hand geschoffeld wordt. Toch weten steeds specifieke kerkhofplanten zich te handhaven. Als voorbeeld heeft het eeuwig leven (muurpeper) deze bijnaam niet voor niets gekregen, want ondanks al 't gewerk groeit hij op menig zerk. Winterpostelein en steenbreekvaren mag men ook niet vergeten als veel voorkomende kerkhofplant. Ook het jaarritme van beheer is van invloed op de plantengroei. Zo groeit o.a. bronkruid (zeldzaam in Nederland) ergens op 'n kerkhofpad heel massaal in april. De verlaten hoeken of kanten van kerkhoven leverden menige fraai gekleurde dia op, want hier had de schoffel nog niet z'n werk gedaan. Insecten, o.a. graafwespen, maken ook gebruik van het kerkhofmilieu, want op veel paden en langs zerken kan men hun broedgangen zien. De vogels maken ook gebruik van het rustige kerkhof en met hun gezang versieren zij de rust. Wie waardeert op zulke momenten niet de vinkenslag?

Als eindconclusie mogen we stellen, dat onze kerkhoven en speciaal onze oude kerkhoven nog veel planten of voorwerpen herbergen, die elders door weggevallen beheer of traditie niet meer of zeldzaam voorkomen. Een reden te meer om onze kerkhoven in ere te houden.

Wim Jacobs.

De fundatie van Bisschop Rythovius

Bij het doorlezen van de schepenbrieven van de dingbank van Bergeyk heb ik een aantal nieuwe feiten en aanvullingen op bekende zaken gevonden, die een nieuw licht werpen op hetgeen bisschop Rythovius heer heeft nagelaten. De bekende feiten zijn, de brooduitdeling aan kinderen, waarvoor Rytovius geld had nagelaten en een fonds dat "meester Marten Boudewijns bisschop van Iper" had opgericht. Deze bisschop is beter bekend onder de naam Rythovius en in een van de bovengenoemde schepenbrieven wordt hij genoemd: "Martinus Rythovius bisschop doen (toen) hij leefde tot Iperen ende nu doode" (R 21,12.41). Meestal wordt aangenomen, dat het fonds bedoeld was voor de brooduitdeling, maar uit het vervolg van dit artikel zal duidelijk worden, dat dit niet juist is.

Het fonds wordt in de schepenbrieven omschreven als: "..der fondatien bij (door) mijn E. heere saliger memorien, martinus boudwin Rithovius, in sijnen tijdt Bisschop tot Iperen, binnen Rythoven gefundeert.." (R 20, 8.15) of korter: "..aen de fondatie des E. heeren Bisschops van Ipre.." (R 20.2.26).

Martinus werd geboren te Riethoven in 1511, doceerde lange tijd theologie te Leuven en werd op 10 maart 1561 bisschop in een nieuw diocees, Ieper, dat veel te lijden had van de geuzen en de reformatie. Hij overleed in ballingschap te Sint-Omer. (V)

De bisschop is in deze streek bekend om de brooduitdeling op Pasen. Dit gebruik bestaat nog steeds in Riethoven en is nu waarschijnlijk 400 jaar oud. Vroeger gebeurde het ook in de omliggende dorpen: in Waalre voor 1935, in Eersel, Dommelen en Westerhoven (informatie van de heer Fokkelman, Eersel).

Een schepenbrief die volledig is weergegeven in de annex bewijst, dat het vroeger ook in

Bergeyk gebeurde: "welck hondert gulden den Eerw heere meester Martinus van Rythoven bisschop in sijnder tijdt van Iperen besedt heeft tot uitspijndinge van wittebroot (weitebrood) den kyndren connende reciteren pater noster, ave maria et reliqua rudimenta religionis, naerder ende breeder blijkende bij den testamente daer aff sijnde..". Ter vergelijking: in het testament van Rythovius, de tweede codicil staat (V): "Nog een legaat van duizend Rijsgulden van dezelfde waarde om in de aangrenzende dorpen van Riethoven op de feestdagen van Kerstmis en Pasen wittebroden uit te delen aan de kinderen, die publiek in de kerk het Onze Vader en Wees gegroet, de Twaalf Artikelen, de Tien Geboden en de Vier Voornaamste Waarheden van buiten kunnen opzeggen of tenminste hun best doen om ze in de moedertaal op te zeggen volgens de catechismus, die te Riethoven, Eersel ende overige dorpen in gebruik is. Daarom zal ook aan ieder van die dorpen de som van 100 Rijngulden geschonken worden, waardoor deze jaarlijkse uitdeling kan bekostigd worden; indien dit echter niet gedaan wordt, zal de rente vervallen aan de door mij gestichte fundatie te Riethoven". We zien, dat behalve de uitdeling op Kerstmis het testament trouw wordt uitgevoerd.

In de schepenbrieven van Bergeyk uit 1599 vinden we het volgende: Jan zeegers en Joost huybrecht als vertegenwoordigers van niet nader genoemde pastoors en kerkmeesters verklaren, dat meester hendrick Cocx uit Riethoven hen volledig heeft betaald wat hij moest betalen volgens de laatste wil van Rythovius en dat ze niets meer te eisen hebben, Het gaat hier waarschijnlijk over de pastoors en kerkmeesters van de dorpen rond Riethoven en over de brooduitdeling in die dorpen.

Wat betreft het fonds gesticht door Rythovius kunnen we het volgende concluderen.

Als eerste, dat het is opgericht voor 1576,

het jaar dat de bisschop zijn testament schreef, want daarin staat, dat hij alle smeedwerk nalaat aan zijn opvolgers, behalve een koffer die men naar Riethoven moet zenden om alles te bewaren voor de aldaar gestichte fundaties (V, testament 1576).

Ten tweede, dat het geld bedoeld is voor of beheerd wordt door het armenbestuur in Riethoven, want in de derde codicil (geschreven in 1583) staat: "De renten echter, die ik in mijn vaderland kocht, zullen de fundatie van Riethoven ten goede komen, zoals elders beschreven staat (waar?); zou deze beschrijving echter niet gevonden worden, dan zullen de executeurs zich schikken naar de richtlijnen van de pastoor van Bergeyk, de Eerw heer Joannes Daems of diens opvolger en volgens diens oordeel zullen zij het armenbestuur van Riethoven geven, waar het recht op heeft".

Uit een schepenebrief van 1599 (R 20, 8.15) lezen we dat het armenbestuur (in die tijd heilig geest meesters genoemd) het fonds beheren. Een zinsnede uit die brief luidt: "de Pastoor, kerckmeesteren, heylich geestmeesteren van Rythoven ende oudste van den bloede, als regenten tot behoef van der fondation..". Ten derde blijkt uit de schepenbrieven, dat de inwoners aan het fonds bijdragen. Het betreft hier giften uit grondrente. We geven drie voorbeelden: in een akte uit 1595 (R20, 2.26) bij erfdeling van Jannen hendrick corstiaens te Riethoven (de Kuyt) staat: "item noch 3 gulden tsiaers erffpacht aen de fondatie des E heeren Bisschops van Ipre..".

In een akte van het jaar 1599 (R20, 8.15) heeft Hendrick, soone Jan gerit martens, alias Cocx met schepenen letteren overgedragen aan de pastoor, kerkmeesters, heilige geestmeesters (armenbestuur) etc. voor het fonds een rente van 20 stuivers per jaar te betalen uit de "aertsbeempd".

In een akte van 1602 (R21.12.41) lezen we dat

Johanna, dochtere Jans wouter coninx met Peteren hendrick goossens haar echtgenoot heeft overgedragen aan pastoor minten van Riethoven voor het fonds een rente van 6 gulden en 13 stuiver per jaar te betalen uit de "grooten bempt" (2 juli 1602).

In dezelfde akte lezen we ook: "de voorzegde meester henrick minten sijnde successeeur (opvolger)..". Er staat niet bij van wie hij de opvolger is. Misschien is dit pastoor Daems uit Bergeyk, die in het testament van de bisschop genoemd wordt.

Een vonnis uit 1597 geeft als nieuw feit, dat jonkheer van de Clusen uit Waalre bij het fonds is betrokken. De jonkheer had in Leuven gestudeerd. (Misschien was hij leerling van Rythovius: hij moest hem in ieder geval uit die tijd kennen.) In het vonnis voor de dingbank van Bergeyk wordt beslist, dat 1 mudde rogge jaarlijks te leveren door heyken Peeter theunen en Lissen, weduwe van Willem peeter theunen, door de bisschop "pure et nude quydgeschonden is" en dus niet toekomt aan het fonds. Onderaan het vonnis staat: "Coram huybert van de Clusen, heere tot Weerd, Waelre, Aelst". Het geld van het fonds wordt belegd in gronden of gemeenterente, zoals blijkt uit de schepenbrieven. Een akte betreffende het "corpus" van Riethoven geven we in zijn geheel weer (zie annex) vanwege het gebruik van het begrip corpus, In die tijd was het gebruikelijk, dat de gemeente als zodanig zaken deed zonder de tussenkomst van een heer of een grootgrondbezitter. De gemeente werd in dat geval vertegenwoordigd door notabelen of personen met openbare functies. Bij een transactie staat dan altijd dat zij "reprentieren met gemeyn corpus" van de betreffende gemeente ofwel de gezamenlijke inwoners. In de nu volgende akte is dit het geval. Een rijtje van notabelen waaronder Bouwen Jan bouwens, broer van de bisschop verklaren, dat

zij als vertegenwoordigers van het corpus van Riethoven ontvangen hebben uit het fonds: 304 gulden. Dit bedrag werd in het belang van het dorp gebruikt, zonder dat dit nader wordt toegelicht. Ik vermoed, dat hiermee de zware oorlogsschuld, die het dorp had, wat zal zijn verlicht.

In een akte uit het jaar 1603 (R21, 13.22) wordt eveneens 300 gulden uit het fonds be- legd. In deze akte bekent Robbrecht van bruhesius als gemachtigde van Janne Jans snoecx, zijn zwager met Willemken zijn vrouw hiervoor jaarlijks 18 gulden en 15 stuivers te betalen op "Sint Jan baptisten dach in junio" uit 2 beemden: de voirste en middelste lissaten "aen tRosselaer" gelegen.

Uit dit alles blijkt, dat het fonds niet is bedoeld voor de brooduitdeling. Het zal even- min bedoeld zijn voor de armen, want hiervoor bestond al een instelling: de tafel van de Heilige Geest met het armenbestuur ofwel de heilig geest meesters die zorgden voor de nodige bijstand uit het eigen fonds. Rytho- vius zal deze instelling zeker gekend hebben. Hij had in ieder geval nog contact met zijn broer. Uit zijn testament blijkt zeer duide- lijk, dat de bisschop goed op de hoogte was van de slechte toestand in deze streken. Voor zijn arme familieleden reserveert hij in ie- der geval 2000 gulden (tweede codicil, 1582,V): "Vooreerst, daar mijn broeders en zusters in het vaderland tengevolge van de langdurige oorlog, de plunderende legers, de tiende pen- ning en andere wederwaardigheden tot grote armoede zijn vervallen, verlang ik dat mijn executeurs aanstonds hun na mijn dood 2000 Rijngulden, ieder ter waarde van veertig pond Vlaams, zullen beschikbaar stellen..".

In het eerste deel van het testament, dat ge- schreven is in 1576 staat echter niets vermeld over deze toestand. In dit deel wordt veel aandacht besteed aan de uitvaart, wordt de

koffer en het fonds van Riethoven genoemd en wordt er geld bestemd voor studiebeurzen, waarbij familieleden van de bisschop voor- rang hebben.

Aangezien het fonds van Riethoven ook uit die tijd dateert, vermoed ik dat het bedoeld is voor studiebeurzen.

Er is nog een voorbeeld van een dergelijk fonds uit Riethoven. In een akte uit 1600 is sprake van het opheffen van een fonds: "de findatie uut de goeden achtergelaeten bij wijlen heer ende meester Peter Everaerts hesius, prochiaen in sijnen leven tot Rythoven". Hierbij wordt verwezen naar een brief in 1572 waarin 2 ren- ten uit deze fundatie van 26 gulden per jaar worden overgedragen aan docenten van de Valck school van de universiteit te Leuven, "tot onderstandt van twee jongers tot Loeven".

We mogen dus concluderen, dat de bisschop geld heeft nagelaten voor de brooduitdeling aan kinderen in Riethoven en omliggende dor- pen: 100 gulden voor elk dorp. Veraer, dat hij voor of omstreeks 1576 een fonds had opgericht te Riethoven en dat inwoners van Riethoven aan dit fonds bijdroegen. Het fonds bestond uit ten minste 607 gulden. We vermoeden, dat het fonds bedoeld was om beurzen te verstrekken aan diegenen uit de streek, die gingen stude- ren te Leuven of elders. Mogelijk komen er nog meer gegevens boven water. Ik houd me aan- bevolen voor suggesties en opmerkingen.

D. Vangheluwe, Stichting Eicha, Van Beverwijk- straat 21, Bergeyk, tel. 04975-2151.

Literatuur, referentie: "Maarten van Riethoven", P.H. Verhoeven Cultura (1961), aangeduid met de afkorting V in de tekst.

Annex: a) brooduitdeling te Bergeyk: R20,2.15 (1596);
b) corpus van Riethoven: R21,12.24 (1602).

Bergeyk, 14 december 1984.

Wittebroden van bisschop Rythovius

R20 Bergeyk 1596 M2.15

Dat voor ons coomen sijn Jan Jacops Rombout franssoen ende willen vermaeyen borgemeesteren der vrijheyte van Bercheyck inder qualiteyt daech.. in gancbaeren gelde ontfangen te hebben van Jacop berchmans ende willen berchmans, kerkmeesteren, de somme van hondert carolus eens, welcke hondert carolus gulden Eerw heere meester Martinus van Rythoven bisschop in sijnder tijdt van Ipren besedt heeft tot uutspijdinge van wittebroot den kyndren connende reciteren pater noster, ave maria et reliqua rudimente religionis, naerder ende breeder blijckende bij den testamente daer aff sijnde, voor welcke hondert carolus gulden de borgemeesteren voorzegt nu sijnde ende naemaels wesende geloven op verbant van hunne personen ende inwoenderen van bergeyk ende hunne goederen, alle jaere op paest dach te gelden ende te betaelen sess carolus gulden vijff stuivers erffelijcken inde vuegen ende instantie dat die spijdinge daermede gevuechgelijcke sal gedaen worden ende indien sijen voorzegt daege de voorzegt rhente alsoo nyet en betaelden verbinden de voorzegt borgemeesteren en de ingeseten nu sijnde ende naemaels coomende voor de voorzegt rhente alle jaere te mogen executeren sonder vonnis oft recht gelijk men voor s conincx penningen is doende, sonder contradictie oft appellatie yerst namptisatie renuntierende van allen privilegen, brieven van gratien als andersints.

Actum den 26. Augusti 1596 in collegio.

Bergeyk 1602 R 21 M 12.4 (p 72)

Wij Anthonis helsssemans, Martten Janss copen, Pauwels smolders, Aert peters Roeff, Jan Jacobs ende Adriaenen Janss, Schepenen in bercheyck, tuygen r-, dat voor ons comen sijn, :
Aert peters ende Adriaen Janss onse medeschepenen, hendrick peters, henrick goossens, goyaert Janss, Symon wijnen, Jan Stappaerts, Willem Claes, Joost peters, willem Adriaen thunen, Jan meus dullarts, dirrick geen nijss, Lucas sijmons, Peter adriaen heysstech, Pauwels peters, Aert Sonens (?) (Snoex ?), goyaertt kennis, Barttholomeus Janss (of Franss), Bouwen Jan bouwens ende Mathijs van baelen, alle respectieve gesworen regeerderen ende gemeent van des dorps Rythoven, vervangende ende representerende het corpus van Rythoven voirss,
lijden ende bekennen in eenen gemeynen verdrach ende consent van allen henne mede naburen ende ingeseten tot Rythoven voirss, ontfangen te hebben uut handen meester henrick minten als executeur der fundatien bij wijlen heere marttens boudewijs, bisschop in sijnder tijt tot Iperen geweest, tot rythoven gefundeert ende achtergelaten, eene nlinge (?) somme van drije hondert ende vier guldens eens curras gelts van twintich stuiver den gulden gemeynlijck gereeckent, bij hen, soo sij seyden getrouwelijck ten proffijte ende in den gemeynen oirbaer des dorps voorss geemployeertt ende uitgegeven,
daarvoirens die voirss personen, in der qualiteyt voorss ende elck als principael, hebben geloof, gelovende alnoch midts desen op verbant van henne personen ende alle henne goeden, ruerende ende onruerende, hebbende ende vercrijgende voor hen ende henne naecomelingen, donderschreven een voir alle Jaer op onser liever vrouwen daege lichtmisse te geldenende te betaelen, den voorss meester henrick minten inder qualiteyt voirss ende

oyck hen int offitie volgende negenthien gelijcke guldens ende thien stuivers tsiaers, loss vrij penningen van allen commer, beeden, thiende ende honderste penningen, nyettegenstaende alle vrijheeden, privilegien, merckten stonden ende plaetsen, hoe men soude moegen noemen, op alle dewelcke ende oyck op alle andere atterminatien, gratien reductien ende respijten die sij naemaels souden moegen pretenderen ende oyck dat men soude willen seggen de opgelichte penningen versnijmpt te sijn ende alle andere sinistre ende dyergelijcke saecken, denRenthefferen heijnderlijck wesende, hebben sij bovengenoemde overheeden ende gemeyn ingeseten voorss gerenuntieert voor hen ende henne naecommelingen ende Renuntieren midts desen alsnu voor alsdan (?) tot behoef der Renthefferen ende crediteuren voorss, gelovende de voorss persoonen opt verbant soo voorss is malcanderen van dese gelofte te Indempneren, actum den 25. february anno 1602.. Martten Janss coppens ende Roeff Willems. Afgelost 1631 (in de marge).

D. Vangheluwe.

Uit het jaarverslag 1984 van "De Hooge Dorpen"

"De Hooge Dorpen" kunnen weer terugzien op een zeer geslaagd jaar met talrijke activiteiten.

Op 19 januari, de eerste bijeenkomst van het jaar vertelden eigen leden vol enthousiasme over hun ervaringen met "kadasterkaarten". Op 1 maart waren we in Duizel voor een lezing van de heer Léva over "Luchtfotografie en geofysische prospectie in de archeologie".

Op 29 maart hielden wij onze jaarvergadering, gevolgd door "Onze verzamelaars" aan het woord over: devotionalia, krantenknipsels en kruiden.

Op 19 april draaiden we in Knegsel films met een heemkundig karakter.

Op 9 juni waren we te gast bij Fons Luiten op het Meerven te Vessem, die ons demonstreerde hoe korven, manden etc. gemaakt worden.

Op 23 juni fietsten we naar Valkenswaard over Riethoven en Dommelen en bezochten de watermolens en beoefenden in Loon, onder het genot van een glaasje, het "gaaibollen".

Op 29/30 september organiseerden wij in Vessem een tentoonstelling over de periode 40-45.

Op 22 oktober en 20 november verzorgden wij voor de KVO's van Vessem en Wintelre een avond over onze activiteiten.

Op 29 november draaiden we bevrijdingsfilms in Wintelre.

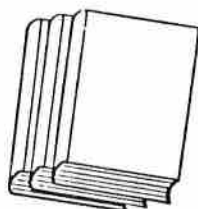
Onze eindejaarsvergadering hielden we op 27 december. Na de vergadering kwamen ook weer onze verzamelaars aan het woord over: gilde en gemeentehuis.

Daarnaast publiceerden we in de dorpsblaadjes en De Rosdoek, adviseerden wij de gemeente bij de straatnaamgeving en gaven 3 fietstochten uit. We werkten mee aan de gemeentegids van Vessem, de oorlogstentoonstelling in Oirschot en de valkententoonstelling in café Valkenhorst. Een aantal leden verdiepte zich in de kadasterkaarten van 1830, kleurden een kaart in op grondgebruik en boden die aan b.g.v. de open dag van het nieuwe gemeentehuis. Een tentoonstelling over kleipijpen werd voorbereid. We maakten een begin met het op foto vastleggen van de drie kerkdorpen.

J. v.d. Biggelaar.

VAN DE BOEKENPLANK

Noordbrabants historisch jaarboek/
publicatie van het Noordbrabants
Genootschap, jaargang 2: 1985.
's-Hertogenbosch: Noordbrabants
Genootschap; Zutphen: Walburg
Pers, 1985.
VIII, 264 p. ISBN 90-6011-328-4
Prijs f 39,50.

Voortzetting van: Varia historica Brabantica

Bar en boos: zeven eeuwen winterweer in de
Lage Landen/door J. Buisman.
Baarn: Bosch en Keuning, 1984.
319 p. ISBN 90-246-4412-7

Levend land: de geografie van het Nederlandse
landschap/door J.I.S. Zonneveld.
Utrecht: Bohn, Scheltema en Holkema, 1985.
XI, 296 p. ISBN 90-313-0486-7 Prijs f 59,50

Vierlingsbeek, Groeningen/tekst en samenst.
Ger Verhoeven.
Dl. 1: Kerk en onderwijs.
Boxmeer: Schoth, 1984.
134 p. ISBN 90-70336-16-2 Prijs f 37,50

Beers, Gassel, Linden op foto's: historische
foto's uit de periode 1870-1940/verz. en
toegelicht door Frank van Riet
Boxmeer: Schoth, 1984.
96 p. ISBN 90-70336-17-0 Prijs f 37,50

Vogelinventarisatie: achtergronden, richt-
lijnen en verslaglegging/eindred.
M.F.H. Hustings.
Wageningen: PUDOC, 1985.
XVII, 495 p. ISBN 90-220-0871-1 Prijs f 55,--
Nederlandse Vereniging tot Bescherming van
Vogels
(Natuurbeheer in Nederland; dl. 3)

Kerkmis en kermis/door Hedde J. Vroom.
Driebergen: Zevenster, 1984.
93 p. ISBN 90-70414-66-X Prijs f 16,50

Oud Haps op de foto: een indruk van het leven
en werken in de periode 1870-1940/samengest.
en toegelicht door Piet en Mien van Lökkant.
Boxmeer: Schoth, 1984.
90 p. ISBN 90-70336-15-4 Prijs f 37,50

Tussen Maas en Kempen: Zuidoost Nederland
nader bekeken/door Jo Wijnen en Martin Collin.
Helmond: Uitgeverij Helmond, 1984.
128 p. ISBN 90-252-8735-2 Prijs f 29,50

Landelijk gezien: unieke kijk op mensen in de
land- en tuinbouw/samenstelling Ronald Bos.
Amsterdam, Rabobank Nederland, 1984.
56 p. ISBN 90-70748-02-9 Prijs f 28,50

De kathedralenbouwers: portret van een middel-
eeuwse maatschappij, 980-1420/door George Duby.
Amsterdam: Elsevier, 1984.
358 p. ISBN 90-10-04943-4 Prijs f 39,50

Mythen, sagen en legenden: een keur van ver-
halen en overleveringen, afkomstig uit de
Nederlanden en Vlaanderen/bijeengebracht door
K. ter Laan.
Naarden: Strengholt, 1984.
192 p. ISBN 90-6010-592-3 Prijs f 19,90

Den Bosch van binnen en van buiten/door
Nelleke de Laat, Cor Swanenberg en Cornelis
Verhoeven.
Venlo: Van Spijk, 1984.
152 p. ISBN 90-6206-162-6 Prijs f 35,--

Overheid en muziek in Holland tot 1672: een
onderzoek naar de rechten en plichten van
zangers, organisten, beiaardiers en speel-
lieden in overheidsdienst in de Nederlanden,
in het bijzonder Holland, tot 1672/door
C. Lingbeek-Schalekamp.
Rotterdam: Blok en Flohr, 1984.
322 p. ISBN 90-71019-03-9 Prijs f 55,--

Bij wijze van spreken: verhalen en spreekwoor-
den uit Noord-Brabant/door Willem Iven en
Miep Mandos.

Eindhoven: Bura Boeken, 1984.
268 p. ISBN 90-6404-015-X Prijs f 24,90

Oost-Brabant: sepiatekeningen/van Frans Manders
tekst Jan van Oirschot.

Venlo: Van Spijk, 1984.
71 p. ISBN 90-6216-122-7 Prijs f 90,--

Einddoel Maas: de strijd in zuidelijk Neder-
land tussen september en december 1944/door
Jack Didden en Maarten Swarts.

Weesp: Gooise Uitgeverij, 1984.
224 p. ISBN 90-269-8304-2

De Brabantse Saecke: het vergeefse streven
naar een gewestelijke status voor Staats-
Brabant, 1585-1675/door M.P. Christ.
Stichting Zuidelijk Historisch Contact, 1984.
XXXVI, 319 p. ISBN 90-70641-10-0
(Bijdrage tot de geschiedenis van het zuiden
van Nederland; 61)

Het Bruine Goud: kroniek van de turfgravers
in Nederland/door Sietse van der Hoek.
Amsterdam: Elsevier, 1984.
158 p. ISBN 90-10-05111-0 Prijs f 39,90

Drie eeuwen Bredase boeken: 1604-1900: catalo-
gus van tentoonstelling in het stedelijk en
bisschoppelijk museum te Breda, 22 dec. 1984-
17 febr. 1985/samengest. door C. van Ginkel e.a.
Breda: Stedelijk en Bisschoppelijk Museum, 1984.
79 p. ISBN 90-900085-0-0 Prijs f 7,50

Langs 's Heren wegen: kleine Religieuze monu-
menten in de Acht Zaligheden/samengesteld door
L. v.d. Borne, P.G. van der Linden, J.L. van
Vlokhoven e.a.; tekstverzorging C.H.J. Corne-
lissen.

Heemkundige Studiekring "Acht Zaligheden", 1984.
84 p. Prijs 10,--
(Voorbespreking van dit boekje zie: Rosdoek
no. 34, december 1984.)

H. Huijbers.

Uit onze buitenlandse ruilabbonnementen

Heemkundige Kring "Als Ice Can" te Arendonk
bundel 1984; deze bevat o.a.:

- het laatste deel over de geschiedenis van de zusters van het Sint-Agenetendal, eerst te Dommelen, later te Arendonk; dit laatste deel geeft een naamlijst van alle zusters "Penitentinnen van den derden regel van den H. Franciscus". Voorzover de herkomst wordt vermeld, waren er in al die jaren één uit Veldhoven (15e-16e eeuw), één uit (Hooge)loon (?) (15e-16e eeuw), één uit Hapert (1557), één uit Luyksgestel (1858), één uit Bergeyk (1832-1868), één uit Netersel (1855-1907) en een Postelse pater uit Oerle (vóór 1777-1837 of later);
- een verzameling gedichtjes, door Arendonkenaren geschreven;
- de geschiedenis van de Koninklijke Arendonkenaarskring te Antwerpen, een vereniging van oud-Arendonkenaren, wonende in Antwerpen of omgeving;
- een verhaal over de in 1572 door de Geuzen te Enkhuizen opgehangen minderbroeder Daniël van Arendonk.

"'t Swanekoeriertje", Heist-op-den-Berg, december 1984:

- een inboedelverkoop in Heist in 1682; koopvoorwaarden, specificatie van de inboedel en koopprijs;
- de onderwijzer Livinus Carré, meermalen genoemd in het artikel over de schoolstrijd in het vorige nummer; zijn levensloop, zijn veelzijdige arbeid in Hallaar;
- de topografische kaarten, + 1775, van het Oostenrijks deel van België, getekend door Graaf de Ferraris, en zijn beschrijving van de bezochte plaatsen, o.a. Heist.

"'t Swanekoeriertje". Heist-op-den-Berg, Januari 1985:

- twee artikelen over de Vlaamse dichter-no-

vellist Stanne Serneels (Itegem 1884-1917), wiens onuitgegeven werk bij deze heemkring berust;

- de politieke strijd vóór de overgang van het gehucht Bernum van de gemeente Heist-op-den-Berg naar de gemeente Itegem;
- een gebedsformule tegen het roven der bijen en een oud recept tegen o.a. zweetvoeten.

"'t Swanekoeriertje". Heist-op-den-Berg, februari 1985:

- "geneeskundig " gebruik van mos, gegroeid op de schedel van een opgehangene, van witte hondepoep en van muizekeutels;
- een relaas 1940-1944 van een inwonster van Heist; verzetsdaden, gevangenis, concentratiekamp;
- een inboedelverkoop in Beerzel in 1689; specificatie van de inboedel, namen kopers en koopprijs.

"'t Swanekoeriertje". Heist-op-den-Berg, maart 1985:

- een inboedelverkoop in Beerzel in 1690; specificatie van de inboedel, namens kopers en koopprijs; aankoop woonhut met verplichting tot afbraak; hedendaagse omschrijving van benamingen verkochte gereedschappen e.d.;
- Heist-op-den-Berg tijdens de Franse Revolutie, eerste deel: de enorme financiële lasten voor de bevolking en de daardoor ontstane sociale ellende o.a. met roversbenden.

Th. v.d. Aalst.